CBOS
Centrum Badania Opinii Społecznej

KOMUNIKAT Z **BADAŃ**

ISSN 2353-5822

Nr 24/2018

Wokół nowelizacji ustawy o IPN

Luty 2018

Przedruk i rozpowszechnianie tej publikacji w całości dozwolone wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie fragmentów oraz danych empirycznych wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 10 stycznia 2018 roku

Certyfikat PKJPA
Wyróżniająca Jakość Badań

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
http://www.cbos.pl
(48 22) 629 35 69

Nowelizacja ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej wywołała polityczną burzę w kraju i, przede wszystkim, za granicą. Wprowadzone do ustawy przepisy mające służyć ochronie dobrego imienia Polski wywołały protest Izraela i krytyczną reakcję Stanów Zjednoczonych. Obawy związane z nowymi regulacjami wyrażały środowiska żydowskie. Zdaniem krytyków nowego prawa może ono blokować debatę na temat postaw Polaków wobec Holokaustu (tzw. chilling effect). Mimo zastrzeżeń wobec nowego prawa uchwalona przez Sejm ustawa została bez poprawek przyjęta przez Senat. Prezydent deklarując zrozumienie dla wrażliwości Żydów, w tym, przede wszystkim, ocalałych z Zagłady, podpisał ustawę, ale jednocześnie skierował ją do Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał ma rozstrzygnąć, czy nowe przepisy (art. 55a) nie ograniczają w sposób nieuprawniony wolności słowa i czy spełniają wymóg dostatecznej określoności przepisów prawa, wynikający z zasady demokratycznego państwa prawnego. Zgodnie z tym wymogiem, regulacje prawne muszą być jasno sformułowane, tak aby jednostka potrafiła przewidzieć konsekwencje swoich działań i ocenić, jakie zachowania łamią prawo i podlegają karze, a jakie nie.

Dyskusja tocząca się wokół nowelizacji ustawy o IPN dotyczy kilku kwestii. Do części z nich odnieśliśmy się w naszym badaniu[1]. Pierwsza sprawa dotyczy tego, jak należy reagować na przypadki zniekształcania prawdy historycznej, dotyczącej odpowiedzialności Polski za zbrodnie popełnione przez III Rzeszę (np. poprzez pisanie o „polskich obozach koncentracyjnych"). Czy w celu ochrony dobrego imienia kraju trzeba sięgać po instrumenty z zakresu prawa karnego czy też należy chronić je w inny sposób, np. poprzez działania polskich służb dyplomatycznych, edukację. Kwestia druga, budząca najwięcej zastrzeżeń, odnosi się do skutków nowej regulacji dla wolności słowa. Po trzecie: kontrowersje dotyczące zapisów ustawy wywołały dyskusję na temat postaw Polaków wobec Zagłady Żydów.

Badanie pokazujące reakcje Polaków na to, co się dzieje wokół nowych przepisów, zostało w większości zrealizowane przed decyzją prezydenta o podpisaniu ustawy i przesłaniu jej do Trybunału Konstytucyjnego.

---

[1] **Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia" (333) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 1–8 lutego 2018 roku na liczącej 1057 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.**

JAK CHRONIĆ DOBRE IMIĘ KRAJU?

Sankcje karne za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas II wojny światowej popiera dwie piąte badanych (40%). Przeważa jednak (51%) opinia, że dezinformacji i zniekształceniu prawdy historycznej należy przeciwdziałać w inny sposób, np. poprzez działania polskich służb dyplomatycznych czy edukację.

CBOS

RYS. 1. W uchwalonej niedawno przez parlament nowelizacji ustawy o IPN znalazły się przepisy wprowadzające sankcje karne (grzywnę lub karę pozbawienia wolności do 3 lat) za przypisywanie narodowi polskiemu lub państwu polskiemu publicznie i wbrew faktom odpowiedzialności lub współodpowiedzialności za popełnione przez III Rzeszę Niemiecką zbrodnie nazistowskie lub za inne przestępstwa stanowiące zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne.
Czy, Pana(i) zdaniem, za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny powinny grozić sankcje karne czy też powinno się walczyć i przeciwdziałać temu w inny sposób, np. poprzez działania polskich służb dyplomatycznych, edukację?

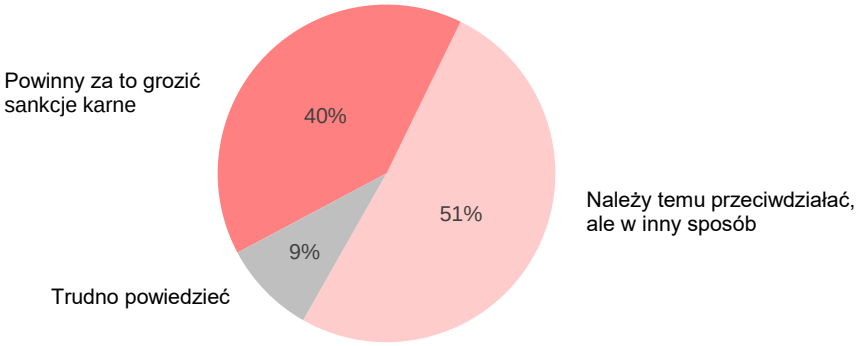

Za karaniem za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas II wojny częściej opowiadają się mężczyźni (46%) niż kobiety (35%). Częściej niż przeciętnie sankcje karne popierają osoby z wykształceniem podstawowym, badani najsłabiej sytuowani, a spośród grup społeczno-zawodowych – robotnicy niewykwalifikowani, rolnicy i bezrobotni. Podejmowanie w celu ochrony dobrego imienia Polski innych działań niż sięganie po sankcje karne częściej niż przeciętnie preferują respondenci w średnim wieku (45-54 lata), osoby najlepiej wykształcone i sytuowane, w grupach społeczno-zawodowych – kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem, średni personel, technicy, pracownicy usług, właściciele firm, a spośród biernych zawodowo gospodynie domowe. Akceptacji karania za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas II wojny sprzyja ponadto silniejsza religijność – częstszy udział w praktykach religijnych.

Kluczowe znaczenie dla opinii w tej kwestii ma jednak orientacja polityczna i preferencje partyjne. Sankcje karne za zniesławianie kraju popiera 61% osób deklarujących prawicowe poglądy polityczne. Większość badanych identyfikujących się z lewicą (77%) lub z politycznym centrum (59%) uważa, że należy temu przeciwdziałać innymi środkami. Do zwolenników sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas II wojny światowej należy większość sympatyków partii rządzącej. Inne działania w celu ochrony dobrego imienia kraju preferują zdeklarowani wyborcy PO i Nowoczesnej. Najbardziej podzieleni w tej kwestii są zwolennicy Kukiz'15, którzy równie często popierają sankcje karne, co są im przeciwni.

TABELA 1

Potencjalne elektoraty*	Czy, Pana(i) zdaniem, za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny powinny grozić sankcje karne czy też powinno się walczyć i przeciwdziałać temu w inny sposób, np. poprzez działania polskich służb dyplomatycznych, edukację?		
	Powinny za to grozić sankcje karne	Należy temu przeciwdziałać, ale w inny sposób	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS (wraz z SP i P)	64	29	7
Kukiz'15	48	48	4
Nowoczesna**	23	71	6
PO	16	77	7

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Dane dotyczące tego elektoratu należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką jego liczebność w próbie

Opinie na temat skuteczności nowego prawa nie są jednoznaczne. Ogółem 45% badanych uważa, że wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas II wojny światowej będzie skutecznie przeciwdziałać takim zachowaniom. Przeciwnego zdania jest 40% ankietowanych.

CBOS

RYS. 2. Czy wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny będzie skutecznie przeciwdziałać takim zachowaniom czy też nie?

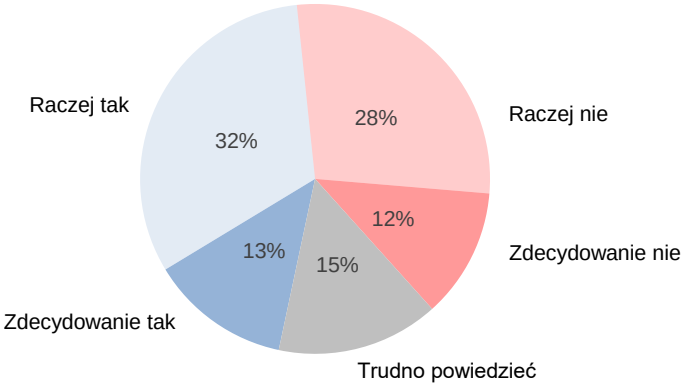

W skuteczność nowego prawa wierzą głównie jego zwolennicy.

TABELA 2

Czy, Pana(i) zdaniem, za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny powinny grozić sankcje karne czy też powinno się walczyć i przeciwdziałać temu w inny sposób, np. poprzez działania polskich służb dyplomatycznych, edukację?	Czy wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny będzie skutecznie przeciwdziałać takim zachowaniom czy też nie?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Powinny za to grozić sankcje karne	77	13	10
Należy temu przeciwdziałać, ale w inny sposób	25	64	11
Trudno powiedzieć	20	23	57

O tym, że sankcje karne za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas II wojny będą skutecznie temu przeciwdziałać, przekonana jest większość badanych deklarujących prawicowe poglądy polityczne (65%). Skuteczność nowych regulacji kwestionuje natomiast większość osób identyfikujących się z lewicą (68%) oraz ponad połowa określających swoje poglądy jako centrowe (51%).

W potencjalnych elektoratach w skuteczne przeciwdziałanie przypadkom zniesławiania Polski po wprowadzeniu nowych regulacji wierzy większość sympatyków PiS i przeważająca część zwolenników Kukiz'15. Odmiennego zdania jest większość zdeklarowanych wyborców PO i Nowoczesnej.

TABELA 3

Potencjalne elektoraty*	Czy wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny będzie skutecznie przeciwdziałać takim zachowaniom czy też nie?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS (wraz z SP i P)	66	19	15
Kukiz'15	53	45	2
Nowoczesna**	32	64	4
PO	25	66	9

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Dane dotyczące tego elektoratu należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką jego liczebność w próbie

CZY POLACY ROZUMIEJĄ OBAWY ŻYDÓW?

Polacy rozumieją obawy Żydów związane z nowelizacją ustawy o IPN, ale ich nie podzielają. Ogółem ponad połowa badanych (52%) deklaruje zrozumienie dla obaw, że wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas II wojny światowej będzie blokować dyskusję o różnych postawach Polaków wobec Żydów w tamtym okresie. Jednocześnie jednak tylko niespełna jedna czwarta ankietowanych (24%) przyznaje, że podziela te obawy.

RYS. 3. Państwo Izrael i niektóre środowiska żydowskie obawiają się, że wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny będzie blokować dyskusję na temat różnych zachowań Polaków wobec Żydów podczas II wojny światowej, na temat przypadków donoszenia i mordowania Żydów przez Polaków. Jakie są Pana(i) odczucia na ten temat?

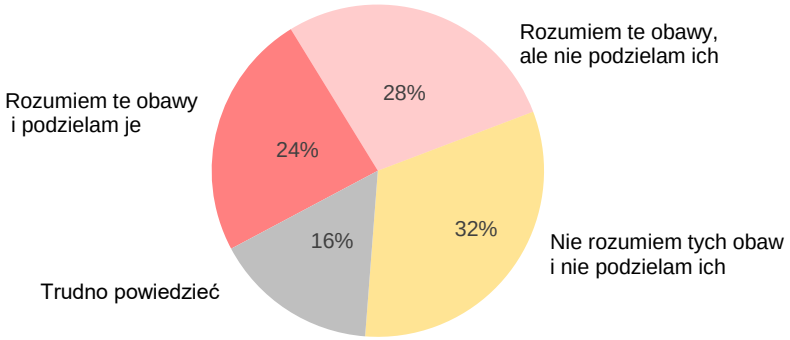

Obawy wyrażane przez Izrael i środowiska żydowskie częściej niż przeciętnie rozumieją ludzie młodzi – od 18 do 24 roku życia (ogółem 64%, w tym 26% je podziela), mieszkańcy ponadpółmilionowych miast (odpowiednio: 62% i 33%), osoby z wyższym wykształceniem (odpowiednio: 65% i 30%), respondenci względnie dobrze sytuowani – o miesięcznych dochodach *per capita* co najmniej 2000 zł (odpowiednio: 59% i 28%). Stosunkowo najrzadziej obawy te znajdują zrozumienie wśród najstarszych badanych, w wieku 65+ (odpowiednio: 44% i 25%), respondentów z wykształceniem podstawowym (36% i 16%) oraz osób o miesięcznych dochodach *per capita* poniżej 650 zł (38% i 17%).

Nieco częściej niż przeciętnie stanowisko Izraela i środowisk żydowskich rozumieją osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych (ogółem 57%, w tym 31% je podziela), stosunkowo rzadko – badani najbardziej zaangażowani w praktyki religijne, praktykujący kilka razy w tygodniu (odpowiednio: 38% i 13%).

Istotne znaczenie w tej kwestii mają poglądy polityczne. Respondenci identyfikujący się z lewicą należą nie tylko do najczęściej deklarujących zrozumienie dla obaw dotyczących blokowania debaty o postawach Polaków wobec Żydów w czasie II wojny światowej, ale także do tych, którzy najczęściej je podzielają (39%). Wśród badanych o orientacji prawicowej odsetek rozumiejących takie obawy jest wprawdzie niewiele mniejszy niż wśród ogółu (49%), jednak stosunkowo rzadko są oni skłonni zgadzać się z nimi (17%).

Obawy, że nowe prawo wywoła tzw. efekt mrożący i będzie ograniczać dyskusje o postawach Polaków wobec Żydów w czasie wojny, wyraźnie częściej rozumieją zwolennicy PO i Nowoczesnej niż sympatycy PiS i Kukiz'15. Ponadto wyborcy PO podzielają je częściej niż elektoraty pozostałych ugrupowań.

TABELA 4

Potencjalne elektoraty*	Państwo Izrael i niektóre środowiska żydowskie obawiają się, że wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny, będzie blokować dyskusję na temat różnych zachowań Polaków wobec Żydów podczas II wojny światowej, na temat przypadków donoszenia i mordowania Żydów przez Polaków. Jakie są Pana(i) odczucia na ten temat?			
	Rozumiem te obawy i podzielam je	Rozumiem te obawy, ale nie podzielam ich	Nie rozumiem tych obaw i nie podzielam ich	Trudno powiedzieć
	w procentach			
PO	49	24	16	11
Nowoczesna**	34	48	11	7
Kukiz'15	17	39	38	6
PiS (wraz z SP i P)	14	33	43	10

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Dane dotyczące tego elektoratu należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką jego liczebność w próbie

Ogółem ponad połowa badanych (52%) uważa, że polscy parlamentarzyści formułując przepisy służące ochronie dobrego imienia Polski i narodu polskiego powinni brać pod uwagę obawy wyrażane przez Żydów.

CBOS

RYS. 4. Czy, Pana(i) zdaniem, polscy parlamentarzyści formułując przepisy służące ochronie dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej i narodu polskiego powinni brać pod uwagę obawy wyrażane przez Żydów czy też nie?

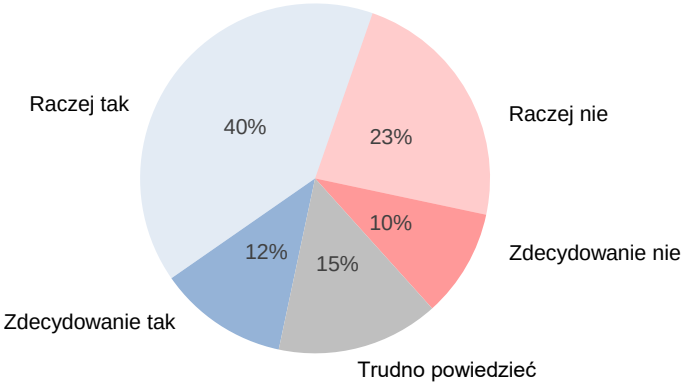

Przekonanie, że polscy politycy stanowiąc prawo powinni uwzględnić żydowską wrażliwość w kwestii zapewnienia swobody debaty na temat postaw Polaków w czasie II wojny światowej, wyrażają przede wszystkim te osoby, które same podzielają zastrzeżenia Izraela i środowisk żydowskich. Wzięcie pod uwagę tych obaw uznaje jednak za właściwe także ponad połowa spośród tych, którzy wprawdzie ich nie podzielają, ale przyjmują ze zrozumieniem, a nawet jedna trzecia nierozumiejących zastrzeżeń wobec nowych regulacji.

TABELA 5

Państwo Izrael i niektóre środowiska żydowskie obawiają się, że wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny, będzie blokować dyskusję na temat różnych zachowań Polaków wobec Żydów podczas II wojny światowej, na temat przypadków donoszenia i mordowania Żydów przez Polaków. Jakie są Pana(i) odczucia na ten temat?	Czy, Pana(i) zdaniem, polscy parlamentarzyści formułując przepisy służące ochronie dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej i narodu polskiego powinni brać pod uwagę obawy wyrażane przez Żydów czy też nie?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Rozumiem te obawy i podzielam je	82	12	6
Rozumiem te obawy, ale nie podzielam ich	54	40	6
Nie rozumiem tych obaw i nie podzielam ich	34	50	16
Trudno powiedzieć	37	17	46

Stanowisko w tej kwestii najsilniej różnicują poglądy polityczne. Dwie trzecie badanych identyfikujących się z lewicą (67%) i ponad połowa respondentów określających swoje poglądy jako centrowe (58%) jest zdania, że polscy politycy formułując przepisy służące ochronie dobrego imienia Polski i narodu polskiego powinni brać pod uwagę obawy wyrażane przez Izrael i środowiska żydowskie. Opinie zwolenników prawicy są bardziej podzielone, choć nieco częściej są oni przeciw niż za uwzględnieniem zastrzeżeń wobec nowych przepisów (47% do 42%).

Przekonanie, że polskie regulacje prawne służące ochronie dobrego imienia kraju powinny uwzględniać obawy wyrażane przez Żydów, podziela zdecydowana większość zwolenników PO i Nowoczesnej. Mniej otwarci w tej kwestii są sympatycy PiS i Kukiz'15, wśród których występują większe różnice zdań.

TABELA 6

Potencjalne elektoraty*	Czy, Pana(i) zdaniem, polscy parlamentarzyści formułując przepisy służące ochronie dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej i narodu polskiego powinni brać pod uwagę obawy wyrażane przez Żydów czy też nie?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Nowoczesna**	75	15	10
PO	75	19	6
PiS (wraz z SP i P)	40	49	11
Kukiz'15	36	53	11

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Dane dotyczące tego elektoratu należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką jego liczebność w próbie

O DECYZJI PREZYDENTA RP W SPRAWIE NOWELIZACJI USTAWY O IPN

Większość respondentów wyrażała swoje oczekiwania wobec decyzji prezydenta w sprawie nowelizacji ustawy o IPN jeszcze przed jej ogłoszeniem, pozostali oceniali już podjętą decyzję.

W ocenie ponad połowy badanych (ogółem 53%) prezydent powinien podpisać przyjętą przez parlament nowelizację ustawę o IPN. Odmiennego zdania jest 29% ankietowanych. Nadrzędną racją, na którą wskazywali zwolennicy podpisania ustawy, jest potrzeba ochrony dobrego imienia kraju. Rzadziej podnoszono argument, że Polska nie powinna w tej sprawie ulegać zewnętrznym naciskom.

Przeciwnicy podpisywania ustawy nieco częściej wskazywali na to, że zagraża ona dobrym stosunkom z innymi krajami, niż wyrażali niepokój, że ogranicza wolność słowa.

CBOS

RYS. 5. Czy, Pana(i) zdaniem, prezydent powinien podpisać / podpisywać przyjętą przez parlament nowelizację ustawy o IPN czy też nie? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej wyraża Pana(i) poglądy w tej kwestii.

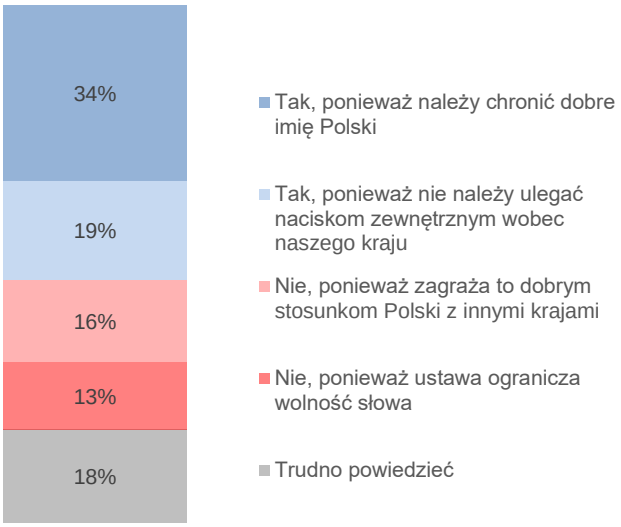

Opinie w tej kwestii różnicuje przede wszystkim orientacja polityczna. Wśród badanych deklarujących poglądy prawicowe odsetek zwolenników podpisania ustawy sięga 77%. Większość z nich, tj. 53% ogółu badanych, uzasadniając swoje stanowisko powołuje się na potrzebę ochrony dobrego imienia kraju. Respondenci identyfikujący się z lewicą w większości są przeciwni ustawie, przy czym nieco częściej wskazują na zagrożenie dla relacji Polski z innymi krajami (33%) niż na możliwe ograniczenie wolności słowa (25%).

Poparcie dla podpisania ustawy przez prezydenta jest tym częstsze, im silniejsza religijność, wyrażana częstością udziału w praktykach religijnych.

Podpisanie ustawy popiera zdecydowana większość wyborców PiS i Kukiz'15, przy czym sympatycy partii rządzącej dostrzegają przede wszystkim potrzebę ochrony dobrego imienia kraju, a zwolennicy ruchu Pawła Kukiza równie często jak na potrzebę ochrony dobrego imienia Polski wskazują na konieczność przeciwstawienia się presji ze strony innych państw. W elektoratach PO i Nowoczesnej przeważają przeciwnicy znowelizowanej ustawy, przy czym wyborcy partii Grzegorza Schetyny akcentują raczej potrzebę utrzymywania dobrych stosunków z innymi krajami, sympatycy Nowoczesnej zaś kładą większy nacisk na możliwe ograniczenie wolności słowa.

TABELA 7

Potencjalne elektoraty*	Czy, Pana(i) zdaniem, prezydent powinien podpisać przyjętą przez parlament nowelizację ustawy o IPN czy też nie? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej wyraża Pana(i) poglądy w tej kwestii.				
	Tak, ponieważ należy chronić dobre imię Polski	Tak, ponieważ nie należy ulegać naciskom zewnętrznym wobec naszego kraju	Nie, ponieważ zagraża to dobrym stosunkom Polski z innymi krajami	Nie, ponieważ ustawa ogranicza wolność słowa	Trudno powiedzieć
	w procentach				
PiS (wraz z SP i P)	58	27	3	4	8
Kukiz'15	39	37	4	11	9
Nowoczesna**	14	15	27	33	11
PO	13	15	34	25	13

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Dane dotyczące tego elektoratu należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką jego liczebność w próbie

Zwolenników i przeciwników podpisania przez prezydenta nowelizacji ustawy o IPN różni od siebie przede wszystkim stosunek do penalizacji przypisywania państwu lub narodowi polskiemu zbrodni popełnionych przez III Rzeszę oraz wiara w skuteczność tego rozwiązania. Wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny popiera 63% zwolenników podpisania ustawy i tylko 6% przeciwników, w skuteczność nowych regulacji wierzy 67% jego zwolenników i tylko 14% przeciwników. Obie grupy różni także, choć już nie tak diametralnie, otwarcie na dialog z Izraelem i środowiskami żydowskimi. Zrozumienie dla obaw wyrażanych przez Żydów deklaruje 71% przeciwników podpisania ustawy, ale także ponad połowa zwolenników (52%). Uwzględnienia zastrzeżeń wyrażanych przez Żydów chciałoby 78% przeciwników podpisania ustawy i 42% zwolenników.

POSTAWY POLAKÓW WOBEC ZAGŁADY ŻYDÓW

Jak wspomniano, kontrowersje wokół nowelizacji ustawy o IPN wywołały dyskusję na temat postaw Polaków wobec Zagłady Żydów. Kwestia ta już po raz kolejny w ostatnich kilkunastu latach stała się przedmiotem szerszego zainteresowania i publicznej debaty – wcześniej stało się to za sprawą publikacji Jana Tomasza Grossa, które przedstawiały Polaków jako współsprawców i beneficjentów Zagłady Żydów, tym samym kwestionując wizerunek Polaków jako bohaterów ratujących żydowskich współmieszkańców. Badanie CBOS z połowy 2015 roku[2] pokazywało, że – w ocenie społecznej – w czasie wojny więcej osób pomagało Żydom, niż ich zabijało bądź wydawało w ręce Niemców. Jednocześnie dominowało przekonanie, że należy pamiętać o mordach i pogromach dokonanych przez Polaków na Żydach, jednak takich wydarzeń nie można uogólniać mówiąc o postawach Polaków

[2] Por. komunikat CBOS „Postrzeganie Żydów i stosunków polsko- żydowskich", sierpień 2015 (oprac. B. Roguska).

w czasie wojny. Opisując swoje reakcje na doniesienia o zbrodniach popełnionych przez Polaków na Żydach wyrażano współczucie dla ofiar i potępienie dla ich sprawców. Ponadto, chociaż wiele osób odczuwało wstyd na myśl o mordach Polaków na Żydach, odrzucano możliwość uznania kolektywnej winy Polaków za popełnione zbrodnie.

Po dwóch i pół roku ponownie zapytaliśmy respondentów o postawy Polaków wobec Zagłady Żydów. Dyskusja wywołana zapisami, które znalazły się w nowelizacji ustawy o IPN, a zwłaszcza powracające zarzuty dotyczące współudziału Polaków w Holokauście, wywołują, jak się wydaje, reakcję obronną. Polacy jeszcze częściej niż w 2015 roku wyrażają przekonanie, że w czasie wojny więcej było przypadków ukrywania Żydów i pomagania im niż przypadków donoszenia na Żydów i mordowania ich (wzrost z 55% do 62%). Przybyło jednak także osób, które są skłonne sądzić, że częstsza była ta druga postawa (wzrost z 7% do 9%).

Przekonanie, że w czasie II wojny więcej było przypadków pomagania Żydom niż wydawania ich w ręce Niemców i zabijania, przeważa we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych oraz w elektoratach wszystkich ugrupowań politycznych cieszących się obecnie największym poparciem społecznym.

CBOS

RYS. 6. Wiele się mówi o różnych postawach Polaków wobec Żydów w czasie II wojny. Niektórzy Polacy z narażeniem życia ukrywali Żydów i pomagali im w przetrwaniu, ale byli też i tacy, którzy donosili na Żydów, a nawet uczestniczyli w ich mordowaniu. Jak Pan(i) sądzi, których przypadków było więcej w czasie okupacji?

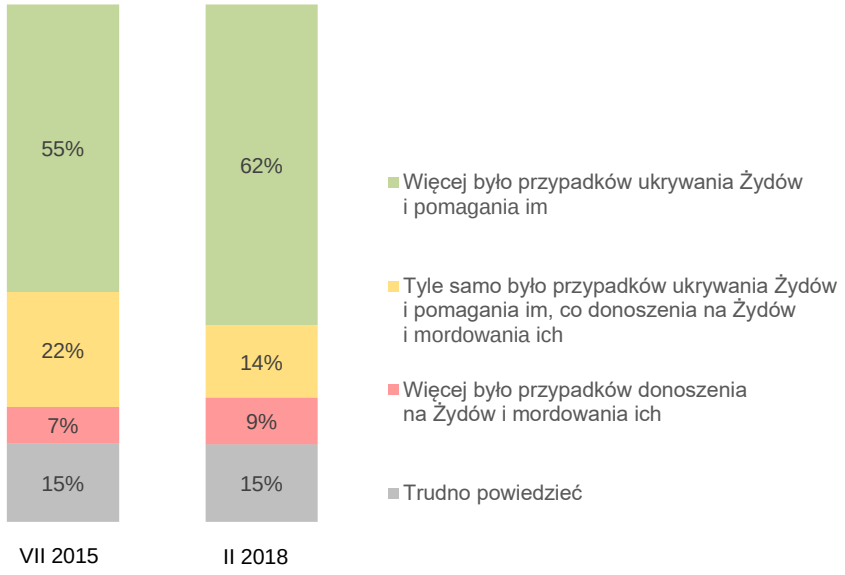

TABELA 8

Potencjalne elektoraty*	Wiele się mówi o różnych postawach Polaków wobec Żydów w czasie II wojny. Niektórzy Polacy z narażeniem życia ukrywali Żydów i pomagali im w przetrwaniu, ale byli też i tacy, którzy donosili na Żydów, a nawet uczestniczyli w ich mordowaniu. Jak Pan(i) sądzi, których przypadków było więcej w czasie okupacji?			
	Więcej było przypadków ukrywania Żydów i pomagania im	Tyle samo było przypadków ukrywania Żydów i pomagania im, co donoszenia na Żydów i mordowania ich	Więcej było przypadków donoszenia na Żydów i mordowania ich	Trudno powiedzieć
PiS (wraz SP i P)	77	10	6	7
Kukiz'15	72	12	4	12
Nowoczesna**	61	12	7	20
PO	57	12	13	18

* Określone na podstawie deklaracji poparcia danego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Dane dotyczące tego elektoratu należy traktować z ostrożnością ze względu na niewielką jego liczebność w próbie

★★★

Ochrona dobrego imienia kraju poprzez przeciwdziałanie zniekształcaniu prawdy historycznej jest dla Polaków ważna, choć sposób, w jaki to robić, budzi kontrowersje – przeważa opinia, że temu celowi lepiej będą służyć inne działania niż zagrożenie sankcjami karnymi.

Zarazem jednak badani w większości nie podzielają obaw o to, że przyjęte regulacje będą blokować możliwość debaty na temat postaw Polaków wobec Zagłady Żydów. Nawet dla przeciwników podpisania ustawy przez prezydenta kwestia możliwego ograniczenia wolności słowa nie jest pierwszoplanowa. Co najmniej równie ważne jest utrzymanie przez Polskę dobrych relacji międzynarodowych. Duża część Polaków deklaruje zrozumienie dla wrażliwości Żydów oraz wyrażanych przez nich obaw i uważa, że polscy politycy formułując przepisy mające służyć ochronie dobrego imienia kraju powinni uwzględnić perspektywę strony izraelskiej i środowisk żydowskich.

Kwestia ochrony dobrego imienia Polski ma szczególnie duże znaczenie dla zwolenników partii rządzącej. Równocześnie jednak duża część jej wyborców deklaruje zrozumienie dla obaw wyrażanych przez Żydów i jest otwarta na dialog.

Opracowała

Beata Roguska

TABELA 1

		Czy, Pana(i) zdaniem, za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny powinny grozić sankcje karne czy też powinno się walczyć i przeciwdziałać temu w inny sposób, np. poprzez działania polskich służb dyplomatycznych, edukację?			Liczba osób
		Powinny za to grozić sankcje karne	Należy temu przeciwdziałać, ale w inny sposób	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		40	51	9	1052
Płeć	Mężczyźni	46	48	7	492
	Kobiety	35	54	11	559
Wiek	18-24 lata	40	51	9	82
	25-34	39	54	8	204
	35-44	36	51	13	198
	45-54	36	60	4	159
	55-64	44	49	7	189
	65 lat i więcej	44	44	13	221
Miejsce zamieszkania	Wieś	42	46	11	418
	Miasto do 19 999	44	46	10	130
	20 000 - 99 999	35	58	7	233
	100 000 - 499 999	40	54	6	168
	500 000 i więcej mieszk.	33	58	10	103
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	47	38	15	199
	Zasadnicze zawodowe	42	49	8	257
	Średnie	38	54	8	319
	Wyższe	34	60	7	277
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykszt.	33	58	9	97
	Średni personel, technicy	41	57	2	46
	Pracownicy adm.-biurowi	35	53	12	76
	Pracownicy usług	24	67	9	75
	Robotnicy wykwalifikowani	42	52	6	114
	Robotnicy niewykwalifik.	58	37	5	45
	Rolnicy	53	38	9	51
	Pracujący na własny rach.	27	61	12	52
	Bezrobotni	53	36	12	32
	Emeryci	43	45	12	279
	Renciści	45	43	12	52
	Uczniowie i studenci	42	53	5	47
	Gospodynie domowe i inni	31	62	7	84
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	44	49	7	127
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	37	50	13	82
	sekt. pryw. poza rolnict.	33	60	7	294
	prywatnym gosp. rolnym	50	43	7	47
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	51	48	1	61
	Od 650 zł do 999 zł	45	45	10	156
	Od 1000 zł do 1399 zł	36	54	9	174
	Od 1400 zł do 1999 zł	42	49	9	191
	2000 zł i więcej	32	64	4	219
Ocena własnych war. mater.	Złe	42	46	12	65
	Średnie	40	47	13	359
	Dobre	39	54	7	627
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	54	31	15	45
	Raz w tygodniu	45	47	8	486
	1-2 razy w miesiącu	34	56	10	143
	Kilka razy w roku	37	52	11	241
	W ogóle nie uczestniczy	25	69	6	122
Poglądy polityczne	Lewica	14	77	8	174
	Centrum	35	59	6	275
	Prawica	61	32	7	334
	Trudno powiedzieć	34	50	16	256

CBOS
Centrum Badania
Opinii Społecznej

TABELA 2

		Czy wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności Państwa lub Narodu Polskiego za zbrodnie podczas wojny będzie skutecznie przeciwdziałać takim zachowaniom czy też nie?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		45	40	15	1055
Płeć	Mężczyźni	48	38	14	496
	Kobiety	42	41	17	559
Wiek	18-24 lata	50	35	16	82
	25-34	49	43	8	205
	35-44	44	40	16	198
	45-54	43	44	13	158
	55-64	44	40	15	191
	65 lat i więcej	42	35	23	221
Miejsce zamieszkania	Wieś	47	36	17	420
	Miasto do 19 999	47	36	17	131
	20 000 - 99 999	41	44	15	232
	100 000 - 499 999	51	39	10	169
	500 000 i więcej mieszk.	32	52	16	103
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	45	30	26	199
	Zasadnicze zawodowe	46	35	19	259
	Średnie	47	39	14	320
	Wyższe	42	52	6	277
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykszt.	42	52	6	97
	Średni personel, technicy	54	39	6	46
	Pracownicy adm.-biurowi	43	47	11	77
	Pracownicy usług	42	48	9	74
	Robotnicy wykwalifikowani	47	36	17	116
	Robotnicy niewykwalifik.	51	31	17	45
	Rolnicy	61	30	10	51
	Pracujący na własny rach.	30	58	13	52
	Bezrobotni	58	27	15	32
	Emeryci	43	35	22	280
	Renciści	45	33	23	52
	Uczniowie i studenci	46	40	14	47
	Gospodynie domowe i inni	42	40	18	84
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	49	42	9	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	50	37	13	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	41	47	12	295
	prywatnym gosp. rolnym	62	33	5	47
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	57	30	12	61
	Od 650 zł do 999 zł	47	35	18	156
	Od 1000 zł do 1399 zł	48	36	16	174
	Od 1400 zł do 1999 zł	46	39	15	191
	2000 zł i więcej	42	50	8	222
Ocena własnych war. mater.	Złe	36	40	24	65
	Średnie	44	36	20	360
	Dobre	46	42	12	630
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	64	11	25	45
	Raz w tygodniu	50	36	14	488
	1-2 razy w miesiącu	39	46	15	143
	Kilka razy w roku	40	43	16	241
	W ogóle nie uczestniczy	29	53	18	123
Poglądy polityczne	Lewica	23	68	9	174
	Centrum	39	51	10	278
	Prawica	65	21	14	335
	Trudno powiedzieć	40	34	25	256

CBOS
Centrum Badania
Opinii Społecznej

TABELA 3

		Państwo Izrael i niektóre środowiska żydowskie obawiają się, że wprowadzenie sankcji karnych za publiczne mówienie nieprawdy na temat odpowiedzialności państwa lub narodu polskiego za zbrodnie podczas wojny, będzie blokować dyskusję na temat różnych zachowań Polaków wobec Żydów podczas II wojny światowej, na temat przypadków donoszenia i mordowania Żydów przez Polaków. Jakie są Pana(i) odczucia na ten temat?				Liczba osób
		Rozumiem te obawy i podzielam je	Rozumiem te obawy, ale nie podzielam ich	Nie rozumiem tych obaw i nie podzielam ich	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		24	28	32	16	1051
Płeć	Mężczyźni	22	32	31	15	493
	Kobiety	25	25	33	16	559
Wiek	18-24 lata	26	38	20	16	82
	25-34	20	32	30	18	205
	35-44	25	28	29	18	197
	45-54	24	29	37	10	158
	55-64	24	31	31	14	190
	65 lat i więcej	25	19	39	17	220
Miejsce zamieszkania	Wieś	21	26	33	20	420
	Miasto do 19 999	21	34	31	14	131
	20 000 - 99 999	30	26	35	8	229
	100 000 - 499 999	21	32	30	18	168
	500 000 i więcej mieszk.	33	29	26	12	103
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	16	20	39	26	199
	Zasadnicze zawodowe	23	24	35	18	258
	Średnie	24	32	33	11	318
	Wyższe	30	35	24	11	277
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykszt.	26	42	24	8	97
	Średni personel, technicy	32	42	15	11	45
	Pracownicy adm.-biurowi	32	28	18	23	77
	Pracownicy usług	22	27	37	14	74
	Robotnicy wykwalifikowani	21	25	34	21	116
	Robotnicy niewykwalifik.	10	31	39	20	45
	Rolnicy	38	32	26	4	51
	Pracujący na własny rach.	27	28	33	12	51
	Bezrobotni	9	22	49	20	32
	Emeryci	25	21	37	16	278
	Renciści	8	28	42	22	52
	Uczniowie i studenci	28	41	22	9	47
	Gospodynie domowe i inni	22	29	33	16	84
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	24	37	26	13	127
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	28	23	32	18	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	24	32	28	16	294
	prywatnym gosp. rolnym	41	29	22	7	47
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	17	21	40	22	61
	Od 650 zł do 999 zł	25	31	29	15	156
	Od 1000 zł do 1399 zł	24	30	34	13	174
	Od 1400 zł do 1999 zł	26	28	29	16	190
	2000 zł i więcej	28	31	35	5	221
Ocena własnych war. mater.	Złe	26	24	29	21	64
	Średnie	21	26	34	18	360
	Dobre	26	30	31	13	628
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	13	25	46	16	45
	Raz w tygodniu	23	28	34	14	488
	1-2 razy w miesiącu	19	33	33	15	143
	Kilka razy w roku	28	27	28	18	238
	W ogóle nie uczestniczy	31	26	26	17	122
Poglądy polityczne	Lewica	39	32	21	8	173
	Centrum	28	27	29	15	276
	Prawica	17	32	42	8	335
	Trudno powiedzieć	18	22	31	29	256

CBOS
Centrum Badania
Opinii Społecznej

TABELA 4

		Czy, Pana(i) zdaniem, polscy parlamentarzyści formułując przepisy służące ochronie dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej i narodu polskiego powinni brać pod uwagę obawy wyrażane przez Żydów czy też nie?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		52	33	15	1052
Płeć	Mężczyźni	49	39	12	494
	Kobiety	54	27	18	559
Wiek	18-24 lata	58	27	14	82
	25-34	53	33	14	205
	35-44	45	38	18	197
	45-54	59	32	9	158
	55-64	54	33	13	191
	65 lat i więcej	47	32	21	220
Miejsce zamieszkania	Wieś	49	32	20	420
	Miasto do 19 999	47	37	16	131
	20 000 - 99 999	58	30	12	229
	100 000 - 499 999	51	37	12	169
	500 000 i więcej mieszk.	57	32	11	103
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	43	31	26	199
	Zasadnicze zawodowe	49	32	20	258
	Średnie	50	38	11	319
	Wyższe	63	29	8	277
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykszt.	62	29	9	97
	Średni personel, technicy	54	35	11	46
	Pracownicy adm.-biurowi	56	32	12	77
	Pracownicy usług	60	28	12	74
	Robotnicy wykwalifikowani	47	39	14	116
	Robotnicy niewykwalifik.	45	43	12	45
	Rolnicy	46	34	20	51
	Pracujący na własny rach.	64	22	14	51
	Bezrobotni	45	39	16	32
	Emeryci	48	32	20	278
	Renciści	36	39	25	52
	Uczniowie i studenci	62	28	10	47
	Gospodynie domowe i inni	53	32	16	84
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	54	32	14	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	56	30	14	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	56	34	10	294
	prywatnym gosp. rolnym	45	37	18	47
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	51	38	11	61
	Od 650 zł do 999 zł	52	26	23	156
	Od 1000 zł do 1399 zł	51	34	15	174
	Od 1400 zł do 1999 zł	55	33	12	190
	2000 zł i więcej	56	37	7	222
Ocena własnych war. mater.	Złe	51	30	20	64
	Średnie	48	34	19	360
	Dobre	54	33	13	629
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	40	41	18	45
	Raz w tygodniu	49	33	18	488
	1-2 razy w miesiącu	50	35	16	143
	Kilka razy w roku	55	30	15	239
	W ogóle nie uczestniczy	64	29	7	122
Poglądy polityczne	Lewica	67	25	8	174
	Centrum	58	29	14	276
	Prawica	42	47	11	335
	Trudno powiedzieć	48	23	28	256

CBOS
Centrum Badania
Opinii Społecznej

TABELA 5

		Czy, Pana(i) zdaniem, prezydent powinien podpisać przyjętą przez parlament nowelizację ustawy o IPN czy też nie? Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej wyraża Pana(i) poglądy w tej kwestii.					Liczba osób
		Tak, ponieważ należy chronić dobre imię Polski	Tak, ponieważ nie należy ulegać naciskom zewnętrznym wobec naszego kraju	Nie, ponieważ zagraża to dobrym stosunkom Polski z innymi krajami	Nie, ponieważ ustawa ogranicza wolność słowa	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		34	19	16	13	18	1051
Płeć	Mężczyźni	36	21	13	14	15	494
	Kobiety	32	17	18	12	21	557
Wiek	18-24 lata	29	29	14	12	15	81
	25-34	26	28	13	14	19	204
	35-44	35	15	15	13	22	197
	45-54	29	21	20	14	16	157
	55-64	37	18	19	13	13	191
	65 lat i więcej	43	11	13	12	21	221
Miejsce zamieszkania	Wieś	36	20	13	11	20	420
	Miasto do 19 999	30	21	19	10	20	130
	20 000 - 99 999	36	18	20	12	15	230
	100 000 - 499 999	32	17	17	15	19	169
	500 000 i więcej mieszk.	28	16	15	25	15	103
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	41	14	10	8	26	199
	Zasadnicze zawodowe	36	16	17	11	20	259
	Średnie	34	22	16	14	14	317
	Wyższe	26	21	18	18	16	276
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykszt.	24	21	17	24	14	97
	Średni personel, technicy	33	25	13	12	17	46
	Pracownicy adm.-biurowi	29	16	20	13	22	77
	Pracownicy usług	31	25	15	13	15	74
	Robotnicy wykwalifikowani	39	21	16	11	14	116
	Robotnicy niewykwalifik.	29	23	6	14	28	45
	Rolnicy	49	17	16	12	6	51
	Pracujący na własny rach.	24	19	15	19	23	51
	Bezrobotni	24	28	3	11	34	32
	Emeryci	41	13	15	11	19	280
	Renciści	45	5	14	12	23	52
	Uczniowie i studenci	23	37	16	10	13	47
	Gospodynie domowe i inni	23	21	26	9	21	83
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	34	21	21	8	16	129
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	35	18	10	17	20	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	28	22	15	17	18	293
	prywatnym gosp. rolnym	42	19	17	15	7	47
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	42	20	13	9	16	61
	Od 650 zł do 999 zł	36	16	15	11	22	156
	Od 1000 zł do 1399 zł	38	19	14	11	17	174
	Od 1400 zł do 1999 zł	40	19	19	10	12	191
	2000 zł i więcej	29	21	19	21	11	221
Ocena własnych war. mater.	Złe	38	10	14	15	22	65
	Średnie	31	18	16	12	24	360
	Dobre	35	21	16	13	15	626
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	56	14	13	3	15	45
	Raz w tygodniu	41	20	13	8	17	488
	1-2 razy w miesiącu	26	20	15	18	21	142
	Kilka razy w roku	26	18	21	14	21	239
	W ogóle nie uczestniczy	21	16	18	25	19	122
Poglądy polityczne	Lewica	19	12	33	25	12	174
	Centrum	26	21	20	17	15	275
	Prawica	53	24	8	5	9	335
	Trudno powiedzieć	26	15	11	10	37	255

CBOS
Centrum Badania
Opinii Społecznej

TABELA 6

		Wiele się mówi o różnych postawach Polaków wobec Żydów w czasie II wojny. Niektórzy Polacy z narażeniem życia ukrywali Żydów i pomagali im w przetrwaniu, ale byli też i tacy, którzy donosili na Żydów, a nawet uczestniczyli w ich mordowaniu. Jak Pan(i) sądzi, których przypadków było więcej w czasie okupacji?				Liczba osób
		Więcej było przypadków ukrywania Żydów i pomagania im	Tyle samo było przypadków ukrywania Żydów i pomagania im, co donoszenia na Żydów i mordowania ich	Więcej było przypadków donoszenia na Żydów i mordowania ich	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		62	14	9	15	1050
Płeć	Mężczyźni	67	11	8	14	491
	Kobiety	58	17	9	16	559
Wiek	18-24 lata	56	14	15	15	82
	25-34	56	22	9	13	205
	35-44	60	17	11	13	194
	45-54	68	14	5	13	157
	55-64	65	10	6	19	191
	65 lat i więcej	67	7	9	17	221
Miejsce zamieszkania	Wieś	57	14	11	19	419
	Miasto do 19 999	66	15	8	10	131
	20 000 - 99 999	66	12	10	11	231
	100 000 - 499 999	65	15	5	15	169
	500 000 i więcej mieszk.	65	15	5	14	100
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	57	12	10	21	199
	Zasadnicze zawodowe	63	11	11	15	259
	Średnie	61	17	10	12	319
	Wyższe	66	16	5	13	273
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wykszt.	68	15	8	8	95
	Średni personel, technicy	62	10	13	15	46
	Pracownicy adm.-biurowi	58	26	4	12	78
	Pracownicy usług	59	22	14	6	74
	Robotnicy wykwalifikowani	68	10	6	16	116
	Robotnicy niewykwalifik.	59	16	9	16	45
	Rolnicy	77	9	12	3	50
	Pracujący na własny rach.	62	13	6	20	51
	Bezrobotni	52	18	7	23	32
	Emeryci	65	8	9	18	280
	Renciści	49	16	8	27	52
	Uczniowie i studenci	58	13	15	14	47
	Gospodynie domowe i inni	52	22	10	16	84
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	64	18	8	10	129
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	60	18	5	17	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	64	15	9	12	291
	prywatnym gosp. rolnym	76	7	13	4	46
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	64	18	7	10	61
	Od 650 zł do 999 zł	62	12	10	16	154
	Od 1000 zł do 1399 zł	57	18	8	17	172
	Od 1400 zł do 1999 zł	70	10	6	15	191
	2000 zł i więcej	67	16	10	8	220
Ocena własnych war. mater.	Złe	68	6	2	25	65
	Średnie	57	15	9	19	361
	Dobre	65	14	9	12	624
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	75	5	5	14	45
	Raz w tygodniu	63	14	9	14	488
	1-2 razy w miesiącu	61	15	12	13	143
	Kilka razy w roku	59	14	9	18	237
	W ogóle nie uczestniczy	61	19	7	14	122
Poglądy polityczne	Lewica	61	16	15	8	173
	Centrum	57	18	9	16	275
	Prawica	77	10	5	8	334
	Trudno powiedzieć	50	14	11	26	257